

**Monimuotoiset perheet -verkoston kirjallinen lausunto hallituksen esityksestä laeiksi
työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta HE 73/2023 vp**

Monimuotoiset perheet -verkosto kiittää mahdollisuudesta lausua kirjallisesti hallituksen esityksestä eduskunnalle.

Verkosto pitää työttömyysturvaan esitettyjä heikennyksiä haitallisina vaikeassa taloudellisessa tilanteessa olevien lapsiperheellisten ja lasta toivovien kannalta. Heikennykset eivät nosta toivotusti työllisyyttä vaan lisäävät lapsiperheköyhyyttä monimuotoisissa perheryhmissä (Soste 2023).

Heikennyksillä voi olla vaikutuksia syntyvyyteen. Heikennykset saattavat myös lisätä toimeentulotuen tarvetta, vastoin hallituksen toiveita.

Verkosto toivoo, että eduskunta muuttaa esitystä, eikä edistä heikennyksiä lapsiperheellisten ja lasta toivovien työttömyysturvaan. Verkosto ei hyväksy heikennyksiä näihin asioihin:

- lapsikorotukset
- työssäoloehto, joka on työttömyysturvan myöntämisen edellytys
- sovitellun työttömyysturvan suojaosa
- omavastuu aika.

Verkosto on erityisen huolestunut

- pienituloisista perheistä, joissa pienetkin vähennykset heikentävät tuntuvasti taloutta, johon myös inflaation kiihtyminen on vaikuttanut
- yhden vanhemman perheistä, joiden toimeentuloon on tulossa vaikutusarvion mukaan eniten heikennyksiä vertailtavista perheryhmistä
- monikkoperheistä ja maahanmuuttajaperheistä, joilla on myös korostunut lapsiperheköyhyysriski
- lapsen tai puolison menettäneistä perheistä, joissa on jaksamisen kanssa erityisen vakavia haasteita
- sateenkaariperheistä ja kahden kulttuurin perheistä, joissa on työllistymisvaikeuksia
- lasta toivovista, joilla on kustannuksia esimerkiksi adoptioprosessiin tai hedelmöityshoitoihin liittyen tai joiden adoptioprosessi keskeytyy irtisanomisen tai lomautuksen vuoksi
- perhehoitajista, joiden työttömyysturvaa ei edelleenkään paranneta tilanteissa, joissa lapsen sijoitus puretaan yllättäen.

Lapsi- ja perhevaikutusten arvio ei ole riittävän kattava esityksessä. Vaikutusanalyysissä, jossa tarkastellaan työllistymisvaikutuksia, on viitattu tutkimuksiin, joissa ei ole huomioitu perhetilanteiden monimuotoisuutta, perhetilanteiden muutoksia tai erilaisten perhetilanteiden vaikutusta työllistymiseen ja työssäkäyntiin. Haasteita on tärkeää selvittää. Niihin on myös kiinnitettävä huomiota työllisyyspalveluissa.

Kiitämme, että esityksessä on kuitenkin mainittu eri perhetilanteet (esimerkiksi s. 85 ja 86) sekä hallituksen aikomukset kehittää työelämän perheystävällisyyttä. Valitettavasti

esityksessä mainitut toimet eivät ole riittäviä. Ne eivät myöskään ehdi vaikuttaa ennen kuin työttömyysturvan heikennykset tulevat voimaan.

Perhetilanteesta johtuva työttömyys on rakenteellista työttömyyttä, johon voidaan vaikuttaa rakenteita korjaamalla. Yhden vanhemman perheiden huoltajista olisi saatavilla työllisiksi useampi tuhat, jos arjen ja työn yhteensovittamista sujuvoitetaan esimerkiksi

- kehittämällä työelämän perheystävällisyyttä ministeriöjohtoisessa työryhmässä, jossa on perhejärjestöjä mukana
- lastenhoitopalveluiden aukioloaikoja joustavoittamalla, jotta lapsen vienti ja haku sekä kokopäivätyö työpaikalla onnistuu aukioloaikojen sisällä
- takaamalla vuorohoitoa alle kouluikäisille ja pienille koululaisille sekä varmistamalla, ettei työn, hoidon ja kodin välimatka ole liian pitkä
- järjestämällä koululaisille maksutonta tai matalamaksuista hoitoa koulujen loma-aikoina
- järjestämällä koulukyydit myös etävanhemman kodista, parantamalla tiedonsaantia etävanhemmalle sekä tukemalla lapsen vuoroasumista kahdessa kodissa myös muilla uudistuksin
- tarjoamalla kokonaan etänä tehtävää työtä tai osa-aikatyötä myös matalasti koulutetuille vanhemmille.

Tarkemmat huomiot esityksen vaikutuksista.

Työn, työnhaun ja eri perhetilanteiden haasteita ei huomioida vaikutusanalyyssissä riittävästi

Työllistymishaasteet eri perhetilanteissa todetaan (s. 85 ja 87), mutta niihin ei kiinnitetä riittävästi huomiota vaikutusarviossa. Lapsivaikutusten arviossa (s. 67-68) nojataan oletukseen, että vanhemmat työllistyvät, jolloin lasten ja nuorten asema paranee. Taustalla arviossa vaikuttaa oletus, että työllistymisen ainoa kannustin työttömällä työnhakijalla on korkea työttömyysturva sen sijaan, että nähtäisiin eri perhetilanteiden rakenteelliset haasteet työnhakijan työllistymiselle ja työssäkäynnille.

Työn ja erilaisten perhetilanteiden yhteensovittamisen hankaluuksia on tullut esille Monimuotoiset perheet -verkoston työelämäkyselyissä (N = 1 408). Kaikissa perhetilanteissa korostuvat jaksamisen haasteet ja arjen sujuvuus. Osa haasteista on niin hankalia, että vanhempi on joutunut irtisanoutumaan, on tullut irtisanotuksi tai painostettu irtisanoutumaan. Joissain tilanteissa osa-aikaisuus on ollut vastentahtoista, eikä työntekijä ole saanut toivotusti työvuoroja. (Moring & Kaunisto 2021.)

Matalasti koulutetun yhden vanhemman perheen vanhemman työllisyysasema on heikompi kuin korkeasti koulutetun. Matalapalkkaisessa työssä on usein tarjolla vuoro- ja läsnätyötä, jotka eri tutkimusten mukaan ovat hankalia erityisesti yhden vanhemman perheille. Vuorotyön ja perhearjen yhteensovittamisen haasteilla voi olla myös negatiivisia vaikutuksia lapsen hyvinvointiin. (Moilanen 2021; Moring & Kaunisto 2021; Väestöliitto 2015.)

Lapsi- ja perhevaikutusten arvio on suppea

Lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvia vaikutuksia on tarkasteltu vain sivuilla 67–68. Vaikutusanalyysissä ei ole esitelty riittävää kokonaisarviota lapsiin ja nuoriin kohdistuvista vaikutuksista erilaisten perhemuotojen näkökulmasta.

Esityksessä mainitaan, että tulot vähenevät erityisesti yhden vanhemman perheiden talouksissa. Samalla yhden vanhemman perheet on mainittu esityksessä ryhmäksi, jolla on tutkimusten mukaan monia muita perheitä korkeampi köyhyysriski (s. 67). Esityksessä puhutaan monilapsisista perheistä, mutta ei monikkolasten perheistä tai perhetilanteista, joissa moni lapsiperheköyhyysriskiä nostava asia kertaantuu.

Saavutetaanko heikennyksillä juuri tästä ryhmästä työllisyyttä, jotta riski lapsiperheköyhyyden kasvamiseen kannattaa? Lapsiperheköyhyyden lisäämisen vaikutukset voivat olla kauaskantoisia, sillä köyhyys voi periä vanhemmalta lapsille tai näkyä muutoin lasten hyvinvoinnissa.

Lapset voivat tutkimusten mukaan esimerkiksi altistua masennukselle, stressille ja kiusaamiselle tai köyhyys voi näkyä ravinnossa. Vanhempien huoli toimeentulosta heijastuu lapsiin, ja vaikutukset voivat näkyä jo aikuistuneen lapsiperheköyhyyttä kokeneen hyvinvoinnissa pitkään.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut Suomelle kesäkuussa 2023, että valtio välttää sosiaaliturvaetuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin. Euroopan sosiaaliturvakomissio on myös todennut, että Suomen sosiaaliturva on liian alhainen.

Työelämän perheystävällisyyden kehittäminen ei ole riittävää

Toimeentuloa leikataan, mutta työssäkäynnin edellytyksiä ei paranneta samaan aikaan. Se ei tuo toivottuja työllistymisvaikutuksia. Alussa on kuvattu keinoja, joilla työllisyyttä voidaan nostaa monimuotoisissa lapsiperhetilanteissa.

Myös työllistymisvalmennusta tarvitaan. Uudenmaan Ely-keskuksen jo päättyneessä Suunta selkeäksi -hankkeessa tuettiin yhden vanhemman perheiden työllistymistä valmennuksella ja järjestämällä valmennuksen ajaksi lastenhoitoa. Hankkeella on ollut työllisyysvaikutuksia. Valmennettavat nimesivät työllistymistä hidastaviksi asioiksi turvaverkkojen puutteen, lastenhoidon ja työelämän joustamattomuuden sekä oman ääriajoilla olevan jaksamisen.

Kansainvälisessä perheystävällisyystutkimuksessa kyseenalaistetaan vanhempien tarve tehdä valinta työssäkäynnin ja hyvän vanhemmuuden välillä (esim. Greenhouse & Powell). THL:n tutkimuksessa sosiaaliturvan varassa olevat yksinhuoltajat ovat joutuneet tekemään tällaisen valinnan hyvän vanhemmuuden ja työssäkäynnin välillä. Tutkimuksen mukaan köyhyydessä elävät huoltajat pyrkivät turvaamaan lastensa tulevaisuuden oman hyvinvoinnin ja työelämänsä kustannuksella. (Isola et al. 2020.)

Heikennykset voivat vaikuttaa syntyvyyteen

Työttömyysturvan heikennykset kohdentuvat vakavimmin pienituloisimpaan lapsiperheryhmään ja hedelmällisessä iässä oleviin naisiin, mikä on ristiriidassa syntyvyyden kasvun tavoitteiden kanssa. Lapsettomuus on lisääntynyt vähemmän koulutetuilla naisilla, ja heikennykset työttömyysturvaan vaikuttavat tähän ryhmään.

Lapsikorotukset aiotaan leikata kritiikistä huolimatta

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata lapsikorotusten poistamista. Lapsikorotusten poistaminen lisää lapsiperheiden köyhyyttä, eikä lisää arvioidulla tavalla työllisyyttä. Monimuotoisissa perheissä on tilanteita, joissa kokopäivätyö on todella haastavaa, eikä lapsikorotuksen poistaminen auta arkea sujuvammaksi vaan altistaa perheen köyhyydelle.

Työttömyysturvassa korotukset kohdentuvat perheille, jotka ovat heikossa asemassa vanhemman tai vanhempien työttömyyden vuoksi. Hallituksen esityksessä arvioidaan (s. 68), että kannustinten vaikutuksilla (eli lapsikorotusten poistolla) on kannustinten muutoksiin liittyviä työllisyysvaikutuksia. Monimuotoiset perheet -verkosto ei ole samaa mieltä, vaan kannattaa samassa yhteydessä mainitun Kelan tutkimusblogin (Latva-Hirvelä ym. 2021) arviota, että työttömyysturvan lapsikorotukset ovat arvioiduista toimenpiteistä kustannustehokkain tapa vähentää lapsiköyhyyttä.

Työssäoloehdot on vaikea kartuttaa eri perhetilanteissa

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata ehdotettua muutosta työssäoloehdon kertymiseen. Muutokset, jotka vaikuttavat työttömyysturvan tasoon, heikentävät taloutta lapsiperheissä, joissa vanhemman työllistyminen ja työssäkäynti on vaikeaa perheestä johtuvista syistä.

Noin joka neljäs 7–17-vuotiaiden lasten vanhemmista on epätyypillisissä työsuhteissa, joissa 12 kuukauden työssäoloehdot on vaikeaa saavuttaa. Työssäoloehdon kerryttäminen voi olla vaikeaa esimerkiksi

- lapsen tai puolison menettäneellä, jolla voi olla pitkään haasteita työkyvyn kanssa
- yhden vanhemman perheessä
- sateenkaari-perheessä ja erityisesti, jos vanhempi kuuluu sukupuolivähemmistöön
- kahden kulttuurin perheessä, jossa puoliso on muuttanut Suomeen toisesta maasta
- raskaana ollessa tai lapsettomuuskriisissä
- riskiraskauden aikana, kun odotetaan esimerkiksi monikkolapsia
- perhevapailta palatessa työelämään
- vuorotöissä pienen koululaisen vanhempana
- erityislapsiperheessä – riskiryhmässä ovat esim. yhden vanhemman perheet, uusperheet, monikkoperheet, adoptioperheet ja perhehoitoperheet.

Sovittelusta suojaosasta luopuminen ei lisää työllisyyttä monimuotoisissa perheissä

Monimuotoiset perheet -verkosto ei kannata sovittelun suojaosasta luopumista. Muutos heikentää osa-aikatyön kannustimia, mikä voi lisätä työttömyyttä monimuotoisissa perhetilanteissa, joissa on työllistymisvaikeuksia tai hankaluuksia työskennellä kokopäiväisesti.

Osa-aikainen työ voi olla tärkeä keino työllistyä tai pysyä edes osittain työelämässä

- yhden vanhemman perheessä
- kriisitilanteessa olevassa perheessä, jossa vanhemmalla ei ole voimavaroja kokopäiväiseen työhön (lapsen tai puolison kuolema tai ero puolisosta)
- monikkoperheessä tai adoptioperheessä, jossa lapsilla on erityistarpeita
- sukupuolivähemmistöihin kuuluvalla sateenkaariperheen vanhemmalla
- kahden kulttuurin perheessä, jossa puoliso on muuttanut Suomeen toisesta maasta.

Omapastuuajan pidentäminen heikentää pienituloisen toimeentuloa

Verkosto ei hyväksy omapastuuajan pidentämistä viidestä päivästä seitsemään päivään. Omapastuuajan pidentäminen vaikuttaa erityisesti pienituloisen perheen arjessa. Esimerkiksi yhden vanhemman perheessä, jossa on käytössä vain yhden huoltajan tulot, omapastuu aika on hankala myös viiden päivän pituisena.

Työllisyyspalveluissa on tunnistettava ja tuettava eri perhetilanteissa

Eri perhetilanteissa olevien työllistymishaasteita on selvitettävä, jotta eri perhetilanteissa olevia voidaan tukea heille tyypillisissä työllistymishaasteissa. Selvityksessä on huomioitava syrjintä.

Osaa haasteista on kuvattu tässä lausunnossa. Lisäksi työnhakijaa voivat kuormittaa

- jos lapsen vuoroasumisjärjestelyitä ei ymmärretä työllisyyspalveluissa, sillä liian pitkä työmatka tai vuorotyö voivat estää vuoroasumisjärjestelyn
- ymmärretäänkö työllisyyspalveluissa ei-juridisen vanhemman, kuten uusperheen bonusvanhemman tai sateenkaarivanhemman, tarpeita työn, työnhauun ja perhearjen yhteensovittamiselle
- osataanko työllisyyspalveluissa ymmärtää syrjintää ja sen vaikutusta työllistymiselle
- miten työllisyyspalveluissa suhtaudutaan työnhakijaan, joka on irtisanottu, irtisanoutunut tai pakotettu irtisanoutumaan perhetilanteen vuoksi
- tarve alanvaihdolle puolison tai lapsen kuollessa ja lapsettomuuskriisissä.

Eri perhetilanteiden haasteisiin on kiinnitettävä huomiota työllisyyspalveluissa, joiden henkilöstölle on annettava koulutusta niiden tunnistamiseen. Palveluprosesseja on kehitettävä huomioimaan perheiden monimuotoisuus.

Lähteet

Greenhouse, Jeffrey & Powell, Gary (2017): Making Work and Family Work: From hard choices to smart choices. Routledge.

Isola, Anna-Maria , Roivainen, Irene & Hiilamo, Heikki (2020) Lone mothers' experiences of poverty in Finland - a capability approach. Nordic Social Work Research.
<https://thl.fi/fi/-/pienituloiset-yksinhuoltajaaidit-pelkaavat-koyhyden-siirtyvan-lapsilleen-ja-pyrkivat-estamaan-sen-jopa-hyvinvointinsa-kustannuksella>

Miten yksinhuoltaja yhdistää työn ja perheen? Väestöliiton blogi 25.2.2015. Osoitteessa: <https://vaestoliitonblogi.com/2015/02/25/miten-yksinhuoltaja-yhdistaa-tyon-ja-perheen/>

Moilanen, Sanna (2020): Monitahoisten vaatimusten keskellä: yksinhuoltajaäitien epätyypilliset työajat ja työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen. Journal of Early Childhood Education Research, 9(2), 230-241. Osoitteessa: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/71332>

Monimuotoiset perheet -verkoston tavoitteet työllisyyden parantamiseksi. Viitattu 14.11.2023. Osoitteessa: <https://www.monimuotoisetperheet.fi/tyo-ja-perhe/tyollistyminen-eri-perhetilanteissa/>

Moring, Anna & Kaunisto, Tiina-Emilia (2021): Miten työelämän perheystävällisyydessä huomioidaan perhetilanteiden monimuotoisuus? Työelämäntutkimus Vol 19 Nro 4. Osoitteessa: <https://doi.org/10.37455/tt.112504>

Soste (2023): SOSTE selvitti hallituksen leikkausten vaikutukset maakunnittain – Lähes 17 000 uutta alaikäistä tippuu köyhyysrajan alle. <https://www.soste.fi/uutiset/soste-selvitti-hallituksen-leikkausten-vaikutukset-maakunnittain-lahes-17-000-uutta-alaikaista-tippuu-koyhyysrajan-alle/>

Lisätietoja

Tiina-Emilia Kaunisto
Työelämän erityisasiantuntija
Monimuotoiset perheet -verkosto
+358 40 529 9928
tiina-emilia.kaunisto@monimuotoisetperheet.fi

Monimuotoiset perheet -verkosto

Kymmenen suomalaisen perhejärjestön yhteistyöverkosto, johon kuuluvat Adoptioperheet ry, kahden kulttuurin perheiden Familia ry, KÄPY – Lapsikuolemaperheet ry, Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Perhehoitoliitto ry, Sateenkaariperheet ry, Suomen Monikkoperheet ry, Suomen nuoret lesket ry, Suomen Uusperheiden Liitto ry ja Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry.

Edustamme yhteensä yli kolmasosaa suomalaisista perheistä.

www.monimuotoisetperheet.fi